

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2021 m. gegužės 26 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Andžej Maciejewski, Gedimino Sagačio (kolegijos pirmininkas) ir Algirdo Taminsko (pranešėjas),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės uždarnosios akcinės bendrovės „Nordic Power Management“ kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. liepos 9 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės uždarnosios akcinės bendrovės „Palink“ ieškinį atsakovei uždarajai akcinei bendrovei „Nordic Power Management“ dėl sutartinės prievolės įvykdymo natūra ir atsakovės priešieškinį ieškovei dėl vienašališko ieškovės atlikto įskaitymo pripažinimo negaliojančiu, skolos, delspinigių priteisimo.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl ikisutartinių šalių santykių reikšmės aiškinant sutarties nuostatas, *contra proferentem* taikylės taikymo, kompensacijos vienašališkai nutraukus sutartį priteisimo kartu su pridėtinės vertės mokesčiu.
2. Ieškovė prašė įpareigoti atsakovę įvykdyti sutartinę prievolę natūra – sumokėti ieškovei 495 330,89 Eur kompensaciją dėl elektros tiekimo kainų skirtumo; priteisti iš atsakovės 6 proc. procesines palūkanas už atitinkamo dydžio reikalavimo pareikimą byloje iki teismo galutinio sprendimo visiško įvykdymo dienos: už 169 342,95 Eur reikalavimą – nuo bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. gruodžio 11 d.), už 161 625,75 Eur reikalavimą – nuo pareikimo dėl ieškinio reikalavimo padidinimo priėmimo dienos (2018 m. gruodžio 27 d.), už 164 369,19 Eur reikalavimą – nuo pareikimo dėl ieškinio reikalavimo padidinimo priėmimo dienos (2019 m. sausio 22 d.) iki teismo sprendimo visiško įvykdymo; taip pat bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
3. Ieškovė nurodė, kad 2017 m. pabaigoje ji paskelbė atvirą elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, įsigijimo 2018 m. laikotarpiui konkursą. 2017 m. gruodžio 14 d. atsakovė kaip tiekėja pateikė galutinį komercinį pasiūlymą dėl elektros energijai tiekimo, ieškovė jį priėmė ir 2018 m. gruodžio 18 d. sudarė elektros energijos pirkimo pardavimo sutartį (toliau – ir Sutartis) dėl elektros energijos tiekimo 2018 m. sausio 1 d. – 2018 m. gruodžio 31 d. laikotarpiu. 2018 m. birželio 20 d. atsakovė informavo ieškovę, kad ji nuo 2018 m. rugpjūčio 31 d. vienašališkai nutraukia Sutartį, nes jos vykdymas atsakovei nepelningas.
4. Komercinio pasiūlymo sąlygose atsakovė buvo nustačiusi, kad, vienai iš šalių vienašališkai nutraukus prieš terminą Sutartį ir ieškovei įsigijus elektros energijos tiekimo paslaugas iš naujojo tiekėjo, bus mokama pinigine kompensacija: (i) jeigu naujoji kaina bus didesnė nei nustatyta Sutartyje, tuomet tiekėjas privalės sumokėti UAB „Palink“ šių kainų skirtumą; (ii) jeigu naujoji kaina bus mažesnė nei kaina, nustatyta Sutartyje, tada UAB „Palink“ privalės sumokėti kainų skirtumą tiekėjui. Ieškovė 2018 m. rugsėjo 1 d. iki 2018 m. gruodžio 31 d. laikotarpiui atviro konkursu būdu pasirinko mažiausią kainą pasiūliusią tiekėją UAB „Elektrum Lietuva“ ir 2018 m. rugpjūčio 9 d. sudarė su ja elektros energijos tiekimo sutartį. Atsakovei vienašališkai nutraukus Sutartį, ieškovė sudarė sutartį dėl elektros tiekimo su naująja tiekėja. Kadangi sutartyje su naująja tiekėja nurodyta kaina buvo didesnė nei Sutartyje su atsakove nustatyta elektros energijos tiekimo kaina, tai susidarė 495 330,89 Eur kainų skirtumas tarp UAB „Palink“ suvartotos elektros energijos kainos pagal sutartį su naująja tiekėja ir elektros energijos kainos pagal Sutartį su atsakove, ji prašoma priteisti iš atsakovės.
5. Atsakovė priešieškiniu prašė pripažinti negaliojančiu ieškovės UAB „Palink“ 2018 m. rugsėjo 18 d. pranešimu atliktą įskaitymą; priteisti iš UAB „Palink“ atsakovei 156 109,71 Eur skolą bei 5619,95 Eur delspinigių, 6 proc. metines procesines palūkanas nuo kreipimosi į teismą dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo bei bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
6. Priešieškinyje atsakovė nurodė, kad ieškovė neturėjo ir neturi pagrįstos teisės reikalauti kompensacijos sumokėjimo, nes ieškovė ir atsakovė nesusitarė mokėti ieškovės nurodomos kompensacijos (ieškovė atmetė atsakovės komercinio pasiūlymo sąlygas dėl kompensacijos mokėjimo, kaip ir kitas atsakovės komerciniame pasiūlyme nurodytas sąlygas, taigi šalių susitarimas dėl atsakovės komerciniame pasiūlyme nurodytos kompensacijos nebuvo pasiektas ir sudarytas); atsakovė neatliko jokių neteisėtų veiksmų, galinčių lemti jos civilinę atsakomybę (netesybų forma); ieškovės nurodomos kompensacijos dydis yra aiškiai per didelis, nepagrįstai skaičiuojamas su pridėtinės vertės mokesčiu. Kadangi ieškovė neturi pagrįstos reikalavimo teisės, kad atsakovė sumokėtų kompensaciją, tai nėra tenkinamos įskaitymo sąlygos. Dėl to ieškovės atliktas įskaitymas (156 109,71 Eur) yra niekinis ir negalioja kaip imperatyviosioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris.
7. Atsakovės teigimu, ieškovė jai liko skolinga 156 109,71 Eur už ieškovei 2018 m. rugpjūtį pagal Sutartį patiektą elektros energiją. Pagal Sutarties 6.3 punktą ieškovė turi atsakovei sumokėti 5619,95 Eur delspinigių.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

8. Vilniaus apygardos teismas 2019 m. rugsėjo 16 d. sprendimu ieškinį tenkino, įpareigojo atsakovę sumokėti ieškovei 495 330,89 Eur kompensaciją, priteisė ieškovei iš atsakovės 6 proc. metines procesines palūkanas už priteistą sumą (495 330,89 Eur) nuo atitinkamo dydžio reikalavimo priėmimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo: už priteistą 169 342,95 Eur sumą nuo civilinės bylos iškėlimo teisme dienos (2018 m. gruodžio 11 d.), už 161 625,75 Eur sumą nuo pareiškimo dėl ieškinio reikalavimo padidinimo priėmimo dienos (2018 m. gruodžio 27 d.), už 164 369,19 Eur sumą nuo pareiškimo dėl ieškinio reikalavimo padidinimo priėmimo dienos (2019 m. sausio 22 d.) iki teismo galutinio sprendimo visiško įvykdymo, 12 757,48 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo; priešieškinį atmetė.
9. Teismas nurodė, kad, nustatant tikruosius šalių ketinimus, esminę reikšmę turi šalių ikisutartiniai santykiai. Nustatytais bylos duomenimis, 2017 m. pabaigoje ieškovė UAB „Palink“ paskelbė elektros energijai pirkimo iš nepriklausomo elektros energijos tiekėjo vieneriems (2018) metams konkursą; konkurso sąlygose aiškiai nurodyta, kad nebus perkamas fiksuotas elektros energijos kiekis; sutarties projekte (standartinė UAB „Palink“ elektros pirkimo-pardavimo sutartis) taip pat nurodyta, kad pagal sutartį parduotos ir nupirkto elektros energijos kiekiu laikomas faktiškai vartotojo suvartotas iš elektros tinklų elektros energijos kiekis per atitinkamą laikotarpį. Sutarties 10 straipsnyje buvo nustatyta galimybė nutraukti sutartį prieš terminą tik pirkėjui (liudytojas S. G. 2019 m. liepos 4 d. teismo posėdyje patvirtino, kad būtent tokios sutarčių nutraukimo sąlygos paprastai būdavo taikomos UAB „Palink“ skelbiamuose konkursuose). 2017 m. lapkričio 2 d. atsakovė komerciniame pasiūlyme, be kainos siūlymo, pateikė ir siūlymą sutartyje įtvirtinti sankcijas už sutarties nutraukimą, tokia sąlyga įtvirtinta ir vėlesniame 2017 m. lapkričio 3 d. pasiūlyme.
10. Įvertinęs šias aplinkybes, teismas nurodė, kad būtent atsakovė inicijavo sutarties nuostatas, įtvirtinančias tam tikras pasekmes sutarties nutraukimo atveju, nes ieškovė, sudarydama sutartis, tokių nuostatų neįtraukdavo. Dėl to visus sutarties neaiškumus teismas vertino šias sąlygas pasiūliusios šalies (atsakovės) nenaudai. Teismas pažymėjo, kad ieškovė yra privatus juridinis asmuo, kurio pagrindinis tikslas – siekti pelno, todėl, atsisakydama įprastinių sąlygų (teisės nutraukti sutartį tik pirkėjo iniciatyva) ir įtraukdama papildomas atsakovės pasiūlytas sutarties nuostatas, suteikiančias teisę prieš terminą sutartį nutraukti ir tiekėjui, reikalavo papildomų garantijų (kompensacijos sutarties nutraukimo atveju). Priešingas ieškovės elgesys neatitiktų *bonus pater familias* (apdairus ir atidus žmogus) elgesio etalono. Dėl to atsakovės argumentai, kad sutarties sudarymo metu ieškovė neturėjo ketinimų susitarti dėl kompensacijos mokėjimo arba kad ieškovė atmetė atsakovės siūlymą susitarti dėl kompensacijos, vertinti kaip nepagrįsti.
11. Teismas, vertindamas šalių elgesį po sutarties sudarymo ir sutarties vykdymo metu, esmine aplinkybe pripažino tai, kad pati atsakovė, prieš nutraukdama sutartį, siūlė ieškovei sumokėti kompensaciją (kompensuoti Sutartyje nustatytos ir tuo metu AB „Energijos skirstymo operatorius“ elektros energijos garantinio tiekimo sutarties kainų skirtumą) ir už 2018 m. birželio 22 d. – 2018 m. gruodžio 31 d. laikotarpį apskaičiavo 356 000 Eur kompensaciją. Vien toks atsakovės raštas patvirtina buvusį šalių susitarimą sumokėti kompensaciją esant kainų skirtumui tarp UAB „Palink“ naujai taikomos elektros energijos kainos ir tiekėjo kainos, nustatytos Sutartyje, juolab kad tokias aplinkybes patvirtina ir šalių susirašinėjimas.
12. Teismas atmetė kaip nepagrįstus atsakovės teiginius, kad Sutartyje susitarta tik dėl atsakovės teisės vienašališkai nutraukti sutartį prieš terminą, tačiau nebuvo susitarta dėl kompensacijos mokėjimo, sutartyje pateikta nuoroda į komercinį pasiūlymą vertintina tik kaip susitarimas nutraukti sutartį prieš vieną mėnesį. Teismo vertinimu, toks aiškinimas neatitinka elementarios logikos ir neturėtų prasmės, nes Sutarties 10.2 punkte įtvirtintas 60 dienų terminas iki numatomo sutarties nutraukimo, todėl papildoma nuoroda į komercinį pasiūlymą, kiek tai susiję su išpėjimo apie sutarties nutraukimą terminais, nereikalinga.
13. Teismas atmetė ir atsakovės argumentus, kad komerciniu pasiūlymu kompensacija siūlyta tik tam atvejui, jei būtų sudaryta elektros energijos pirkimo sutartis dėl fiksuoto elektros energijos kiekio įsigijimo. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ieškovė, skelbdama konkursą, neketino įsigyti fiksuoto elektros energijos kiekio (konkurso sąlygose aiškiai buvo nurodyta, kad nebus perkamas fiksuotas elektros energijos kiekis), be to, Sutarties 1.1, 3.1 punktų nuostatos, kad vartotojas įsipareigoja sumokėti tiekėjui už suvartotą elektą ir elektros energijos kiekiu laikomas faktiškai vartotojo suvartotas kiekis, aiškiai ir nedviprasmiškai patvirtina, jog šalys susitarė dėl faktiškai suvartoto elektros kiekio pirkimo. Byloje nėra duomenų, pagrindžiančių aplinkybę, kad šalys apskritai derėjosi dėl tokio pobūdžio pirkimų. Šalių tikrasis ketinimas buvo sudaryti terminuotą elektros energijos tiekimo Sutartį su fiksuota elektros energijos kaina dėl faktiškai suvartojamo elektros kiekio ir šalys susitarė, kad, nepriklausomai nuo to, kuri iš šalių sutartį nutrauks prieš terminą, būtų mokama kompensacija, apskaičiuojama pagal komerciniame pasiūlyme pateikiamą kompensacijos skaičiavimo pavyzdį. Teismas nustatė, kad kainų skirtumas su naująja tiekėja UAB „Elektrum Lietuva“ ir atsakove yra 495 330,89 Eur, todėl šią sumą priteisė ieškovės naudai.
14. Teismas atmetė argumentą, kad ieškovės reikalaujama kompensacija negali būti skaičiuojama su pridėtinės vertės mokesčiu. Tokio susitarimo sutartyje nėra, komerciniame pasiūlyme nustatyta kompensacijos apskaičiavimo tvarka neatitinka Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) įtvirtintų įprastų netesybų formų, nes netesybos turi būti nurodytos konkrečia pinigų suma arba užtikrinamosios prievolės sumos procentu, be to, tai neatitinka netesybų, kaip prievolės įvykdymo užtikrinimo priemonės, esmės, kadangi netesybos mokamos tik kai šalys atlieka neteisėtus veiksmus (neteisėtai nutraukia sutartį, nevykdo įsipareigojimų ir pan.), o šiuo atveju sutartis įtvirtino šalims teisę nutraukti sutartį dėl bet kokios priežasties, sumokant atitinkamą kompensaciją, nurodytą komerciniame pasiūlyme. Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ieškovė ne pati priskaičiavo pridėtinės vertės mokestį, o prašė sumokėti naujosios tiekėjos sąskaitų, kuriose PVM yra nustatytas, sumų skirtumus.
15. Teismas nustatė, kad įskaitymo atlikimo metu egzistavo ieškovės prievolė atsakovei sutarties pagrindu: ieškovė turėjo sumokėti atsakovei 294 140,88 Eur už suvartotą elektros energiją. Taigi ginčui aktualiu metu abi šalys turėjo tarpusavio priešpriešinių reikalavimų, šie reikalavimai buvo vienas prieš kitą, apibrėžti aiškiais pinigineis sumomis, galiojantys. Dėl to teismas ieškovę atlikimą įskaitymą vertino kaip teisėtą, atitinkamai atsakovės priešieškinį atmetė kaip nepagrįstą.
16. Kadangi atsakovė laiku neįvykdė prievolės, tai teismas iš atsakovės priteisė 6 proc. metines palūkanas už priteistą sumą (495 330,89 Eur) nuo atitinkamo dydžio reikalavimo priėmimo teisme dienos iki teismo sprendimo visiško įvykdymo. Tenkinęs ieškinį ir atmetęs atsakovės priešieškinį, teismas ieškovei iš atsakovės priteisė 12 757,48 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, valstybei iš atsakovės priteisė 3,73 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą.
17. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2020 m. liepos 9 d. nutartimi Vilniaus apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 16 d. sprendimą paliko nepakeistą.
18. Kolegija nurodė, kad 2017 m. pabaigoje UAB „Palink“ paskelbė atvirą elektros energijos, pagamintos iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių, įsigijimo 2018 m. laikotarpiui konkursą; konkurso sąlygos nustatė, kad sutartis bus sudaroma vienerių metų laikotarpiui, taip pat kad nebus perkamas fiksuotas elektros energijos kiekis. 2017 m. gruodžio 14 d. atsakovė pateikė ieškovei galutinį komercinį pasiūlymą, šį ieškovė priėmė tą pačią dieną, apie tai informuodama atsakovę el. paštu. Šalys 2017 m. gruodžio 18 d. sudarė Sutartį. 2018 m. birželio 1 d. atsakovė elektroniniu laišku informavo ieškovę, kad ji nori dviejų mėnesių laikotarpiui sustabdyti Sutarties vykdymą, pasiūlė ieškovei kompensuoti AB „Energijos skirstymo operatorius“ (toliau – AB „ESO“) garantinio elektros energijos tiekimo kainos ir Sutartyje nustatytos kainos skirtumą laikotarpiui nuo 2018 m. birželio 1 d. iki 2018 m. liepos 31 d. Ieškovė atmetė atsakovės pasiūlymą. Atsakovė 2018 m. birželio 20 d. pateikė ieškovei pasiūlymą, kad nuo 2018 m. birželio 22 d. iki 2018 m. gruodžio 31 d. vietoj atsakovės elektros energiją jai bei kitoms IKI įmonių

grupės bendrovėms tiekų AB „ESO“, susitariant, kad atsakovė sumokės ieškovei AB „ESO“ garantinio elektros energijos tiekimo kainos ir Sutartyje nustatytos kainos skirtumą; pažymėjo, kad, ieškovei nesutikus su pasiūlymu, ji bus priversta nutraukti Sutartį nuo 2018 m. rugpjūčio 31 d. Ieškovė 2018 m. birželio 25 d. raštu atmetė šį pasiūlymą, pažymėdama, kad tokiu atveju tiekėja privalės padengti ieškovės patirtus nuostolius bei sumokėti kompensaciją, kaip nustatyta Sutartyje ir tiekėjos komerciniame pasiūlyme. 2018 m. birželio 28 d. pranešimu atsakovė nesutiko su pozicija dėl kompensacijos nutraukus Sutartį.

19. Kolegija pažymėjo, kad byloje iš esmės kyla ginčas dėl Sutarties 10.2 punkto nuostatų (nuorodos į komercinį pasiūlymą) aiškinimo. Pagal 2018 m. birželio 28 d. atsakovės raštą matyti, kad ji Sutarties 10.2 punkte esančią nuorodą į komercinį pasiūlymą suvokė kaip išimtinai susijusį su įspėjimo dėl sutarties nutraukimo terminu. Todėl vienašališkai nutraukus sutartį, kaip tai nustatyta Sutarties 10.2 punkto ii dalyje, turi būti taikoma kompensacija, nurodyta komerciniame pasiūlyme. Taigi atsakovė, vienašališkai nutraukusi sutartį, turi ieškovei kompensuoti ieškovės didesnes išlaidas, susidariusias dėl naujosios tiekėjos elektros energijos kainos skirtumo.
20. Išanalizavusi komercinio pasiūlymo ir Sutarties sąlygas, kolegija pažymėjo, kad jame yra nurodytos siūlomos kainos ir skaičiavimai, laikotarpis, tačiau nenumatytas perkamas fiksuotas elektros energijos kiekis. Sutartyje aiškiai apibrėžta, kad ji sudaroma dėl faktinio energijos kiekio suvartojimo. Atsakovė 2018 m. birželio 20 d. pranešime nurodė, kad jos teisininkai ją patikino, kad nutraukus sutartį jai nepriklausytų mokėti kompensacijos, tačiau tame pačiame pranešime nurodė, jog jei ieškovė nesutiks stabdyti Sutarties vykdymo, ji galėtų priversti atsakovę nutraukti jos veiklą ir ši nebegalėtų kompensuoti jai kainos skirtumo. Taigi ieškovei dar neišreikšus pozicijos dėl atsakovės naujai teiktų pasiūlymų, atsakovė savo pranešime aptarė Sutarties stabdymo ir kompensacijos mokėjimo aplinkybes, kurios sutampa su išdėstytais komerciniame pasiūlyme. Kolegija padarė išvadą, kad kompensavimo sąlyga, atsakovei nutraukus Sutarties vykdymą, atsakovei buvo aiški – ji suvokė, kokiomis aplinkybėmis ji turės prievolę mokėti kompensaciją ir kokia yra kompensacijos apskaičiavimo tvarka.
21. Iksitartinis šalių susirašinėjimas patvirtina, kad atsakovė siekė Sutartį sudaryti dėl konkretaus elektros energijos kiekio pirkimo ir kad sutartis kiekvienos iš šalių gali būti nutraukta ne vėliau kaip prieš 30 dienų iki numatomo Sutarties nutraukimo, siūlė variantą, jog Sutartį šalis gali nutraukti sumokėdama už konkretų energijos kiekį. Tačiau, nepriklausomai nuo vykusių derybų iki Sutarties pasirašymo, Sutartis buvo sudaryta atitinkamomis sąlygomis, kurios jos pasirašymo metu tenkino abi šalis. Atsakovė ieškovei siūlė kompensacijos sąlygą – Sutarties nutraukimo iniciatoriui atperkant 7 MW elektros energijos lygiu pagal grafiką iki nustatyto Sutarties pabaigos termino po 36,5 Eur/MWh, tačiau ieškovė nepritarė tokiam siūlymui, į Sutartį įtraukdama nuorodą į atsakovės 2017 m. gruodžio 14 d. pateiktą komercinį pasiūlymą, kuriame aptartas kompensacijos skaičiavimas nutraukus Sutartį. Vertinant priešingai, susidarytą situaciją, kad ieškovė atmetė atsakovės pasiūlymą dėl jai naudingos kompensacijos ir Sutartyje jos iš viso atsisakė, t. y. modifikavo sutartį sau nepalankiu sprendimu. Kolegija nusprendė, kad protingas asmuo nebūtų modifikavęs sutarties sau nepalankiu būdu. Byloje esantys duomenys, šalių iksitartinės derybos, susirašinėjimas dėl Sutarties stabdymo (nutraukimo) galimybių patvirtina, kad kompensacijos nuostata Sutartyje buvo įtvirtinta, jos apskaičiavimas nurodytas komerciniame pasiūlyme ir tai, sudarant Sutartį, atitiko šalių interesus ir valią. Dėl to pirmosios instancijos teismas pagrįstai priteisė ieškovei 495 330,89 Eur, o atsakovės priešieškinių atmetė.
22. Kolegija pritarė pirmosios instancijos teismo išvadai, kad šalys Sutartyje nesusitarė dėl netesybų priteisimo ir jų dydžio, tačiau susitarė dėl kompensacijos mokėjimo vienai iš šalių vienašališkai nutraukus sutartį. Kompensacija atsakovei yra vienašališko sutarties nutraukimo kaina, tai negali būti tapatinama su Sutarties pažeidimu. Dėl to teismas neturėjo pagrindo spręsti dėl kompensacijos sumažinimo, neįskačiuojant PVM. Šiuo konkrečiu atveju kompensacijos tikslas iš esmės padengti ieškovės patiriamas papildomas išlaidas dėl pasikeitusio tiekėjo. Kadangi šias išlaidas susidaro mokėstis už elektros suvartotą energiją bei pridėtinės vertės mokestis, tai ieškovė įgijo teisę į visų savo faktiškai patirtų papildomų išlaidų kompensavimą.
23. Kolegija atmetė atsakovės teiginius, kad tokio dydžio netesybos yra per didelės, remdamasi pirmiau nurodytais argumentais, taip pat tuo, kad atsakovė neįrodinėjo, jog ieškovė faktiškai patyrė mažesnius nuostolius, nei prašė jų atlyginimą priteisti iš atsakovės.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

24. Kasaciniu skundu atsakovė prašo panaikinti Vilniaus apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 16 d. sprendimą ir Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. liepos 9 d. nutartį, atmesti ieškovės ieškinį, o atsakovės priešieškinių tenkinti, priteisti iš ieškovės atsakovės naudai bylinėjimosi išlaidų žemesnės instancijos teismuose ir kasaciniame teisme atlyginimą. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 24.1. Teismai, nusprenddami, kad šalys neva susitarė dėl ieškovės nurodomos kompensacijos mokėjimo, ignoravo ofertos ir akcepto koncepciją bei dėl tariamo susitarimo mokėti kompensaciją sprendė nenustatę Sutarties šalių valios sutapties.
 - 24.1.1. Pagal [CK 6.162](#) straipsnio 1 dalį sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą (ofertą) ir jį priimant (akceptas). Kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad, sprendžiant dėl tikrųjų šalių ketinimų, kurie nustatomi ir pagal šalių veiksmus, turi reikšmės šalių susirašinėjimas, vienu pasiūlymai kitiems, pasiekti susitarimai, arba tai, kad dėl pasiūlymų nebuvo atsakymų ir nepasiektas susitarimo (Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2017 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-260-695/2017](#)). Teismai nevertino iki Sutarties sudarymo ir jos sudarymo metu vykusio intensyvaus šalių susirašinėjimo, atsakovės teikto, tačiau ieškovės atmesto pasiūlymo Sutartimi susitarti dėl kompensacijos mokėjimo (ieškovė net keletą kartų atmetė atsakovės komercinio pasiūlymo sąlygas dėl kompensacijos mokėjimo fiksuotos elektros energijos kiekio pirkimo atveju). Vadovaujantis sutarties sudarymo pasitelkiant ofertą ir akceptą koncepcija, Sutarties sudarymo metu ieškovė neturėjo ketinimų susitarti dėl kompensacijos mokėjimo. Teismai padarė klaidingą išvadą, kad Sutarties 10.2 punkto ii dalimi šalys tariamai susitarė dėl kompensacijos mokėjimo vienašališko Sutarties nutraukimo atveju, remdamasi tik ieškovės pareiškimais, neva ji negalėjo atsisakyti įtraukti atsakovės siūlytų sąlygų dėl kompensacijos mokėjimo, kurios jai pačiai naudingos; be to, protingas asmuo nebūtų modifikavęs sutarties sau nepalankiu būdu.
 - 24.1.2. Tam, kad būtų galima nuspręsti, jog šalys susitarė dėl kompensacijos mokėjimo vienašališko Sutarties nutraukimo atveju, būtina nustatyti tarpusavyje suderintą abiejų Sutarties šalių valią. Sutarties sudarymo aplinkybės, tikrieji Sutarties šalių ketinimai patvirtina, kad nebuvo tarpusavyje suderintos šalių valios ir šalys nesusitarė dėl kompensacijos mokėjimo vienašališko Sutarties nutraukimo atveju. Atsakovė komerciniu pasiūlymu siūlė susitarti dėl kompensacijos mokėjimo tik jei bus susitarta dėl ieškovės įsigyjamo fiksuoto elektros energijos kiekio. Atsakovė aiškiai buvo išreiškusi tokią savo valią. Tačiau ieškovė siekė sudaryti sutartį dėl savo faktiškai suvartojamos elektros energijos. Tai reiškia, kad ji neišreiškė valios susitarti ar Sutartyje nustatyti komerciniame pasiūlyme nurodytos kompensacijos, kuri būtų taikoma ir apskaičiuojama tik esant sutartimi fiksuotam elektros energijos kiekiui. Taigi teismai ignoravo šias aplinkybes ir apie tariamą susitarimą dėl kompensacijos nusprendė nenustatę, tinkamai neįvertinę visų byloje esančių aplinkybių.
 - 24.1.3. Šalys buvo sudariusios specifinę elektros energijos pirkimo–pardavimo sutartį, kurios sampratą ir nutraukimą reglamentuoja atskiros [CK 6.383](#) bei [6.390](#) straipsnių teisės normos. Pagal [CK 6.390](#) straipsnio 3 dalį energijos tiekimą nutraukti, sustabdyti ar apriboti leidžiama tik sutartis šalių susitarimu, iš anksto apie tai pranešant abiem abonentui. Nei [CK 6.383](#) straipsnio, nei [6.390](#) straipsnio nuostatose neįtvirtinta neigiamų energijos pirkimo–pardavimo nutraukimo pasekmių (pvz., kompensacijos mokėjimo). Atsakovei pasinaudojus Sutartyje nustatyta teise vienašališkai nutraukti Sutartį, jai negalėjo būti taikomos kokios nors neigiamos turinės

pasekmės.

24.2. Teismai pažeidė Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir [CPK](#)) 185 straipsnio 1 dalies normas dėl tinkamo, visapusiško bylos įrodymų vertinimo:

24.2.1. Byloje surinktų įrodymų, bylos faktinių aplinkybių visuma (ieškovė kelis kartus atmetė atsakovės pasiūlymą, nebuvo tarpusavyje suderintos šalių valios, šalims nesusitarus dėl įsigyjamo fiksuoto elektros energijos kiekio, komerciniame pasiūlyme nurodytas kompensacijos apskaičiavimo mechanizmas objektyviai ir logiškai negalėtų būti taikomas nagrinėjamo nutraukimo atveju; įprastai ieškovė nesitardavo ir neturėjo ketinimų susitarti nei dėl fiksuotos energijos įsigijimo, nei dėl kompensacijų mokėjimo sutarties nutraukimo atveju) pagrindžia, kad šalys nesusitarė dėl kompensacijos mokėjimo sutarties nutraukimo atveju, todėl komerciniame pasiūlyme nurodytas kompensacijos mechanizmas šalių sudarytai Sutartčiai apskritai netaikytinas.

24.2.2. Teismai, vertindami komerciniu pasiūlymu siūlytas sąlygas dėl kompensacijos mokėjimo kaip naudingas ieškovei, ignoravo komercinio pasiūlymo nuostatų turinį bei tokių nuostatų (ne)įtraukimą į Sutartį. Teismai neatsižvelgė į tai, kad komerciniu pasiūlymu siūlyta kompensacija (jei dėl jos būtų susitarta) ieškovei nebūtų naudinga, nes jei ji pati vienašališkai nutrauktų Sutartį, tokią kompensaciją ji turėtų sumokėti atsakovei; komerciniu pasiūlymu siūlytas kompensacijos mokėjimas ir jos apskaičiavimo mechanizmas būtų galimas taikyti tik tuo atveju, jei ieškovė inicijuotų Sutarties nutraukimą; atsakovės siūlyta kompensacija būtų labiau užtikrinusi atsakovės, o ne ieškovės interesus. Šios aplinkybės dar kartą patvirtina tai, kad ieškovė Sutarties sudarymo metu neturėjo ir neišreiškė ketinimų susitarti dėl komerciniame pasiūlyme nurodytos kompensacijos mokėjimo.

24.3. Teismai ignoravo ieškovės kaip verslininkės statusą ir nepagrįstai dėl atsakovės taikė [CK](#) 6.193 straipsnio 4 dalyje nustatytą *contra proferentem* sutarčių aiškinimo taisyklę. Teismų sprendimas prieštarauja [CK](#) 1.5 straipsnyje ir [CPK](#) 7 straipsnyje įtvirtintiems teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijams. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pripažįstama, kad tais atvejais, kai sutarties šalys yra profesionalūs verslininkai, sudarantys komercinio pobūdžio sutartį, tai reiškia, jog jos geba pamatuoti prisintą riziką, todėl galimas teismo įsikišimas į jų sutartinius santykius yra labai ribotas. Sudarant ir vykdančią Sutartį ieškovė veikė ne kaip vartotoja (ar silpnesnė teisių santykių šalis), o kaip verslininkė, profesionalė, turinti ilgametę patirtį elektros energijos pirkimo srityje: elektros energijos pirkimo konkursus ji organizuoja nuo 2010 m., su įvairiais tiekėjais sudaro elektros energijos pirkimo-pardavimo sutartis, be kita ko, pati parengdama (pasitelkdama teisininkus) sutarčių projektus ir formuluodama sutarčių sąlygas. Taigi, ieškovės teisininkai ne tik parengė pradinį Sutarties projektą, bet faktiškai peržiūrėjo, įvertino atsakovės siūlytus Sutarties projekto pakeitimus, taip pat ir Sutarties 10.2 punkto ii dalies nuostatas, tačiau jokių nuostatų dėl kompensacijos mokėjimo į Sutartį neįtraukė. Be to, sprendimus dėl elektros energijos pirkimo sutarčių sudarymo priima specialus ieškovės organas – pirkimų komisija. Ieškovė nepateikė įrodymų, kad jos pirkimų komisija būtų išreiškusi valią Sutartimi susitarti dėl kompensacijos mokėjimo vienašališko sutarties nutraukimo atveju. Dėl to jeigu ieškovė ikisutartinių santykių, Sutarties sudarymo metu aiškiai neišreiškė valios, ketinimų dėl tariamo susitarimo mokėti kompensaciją sudarymo arba suklydo, būtent ji turi prisiimti riziką ir atsakovei negali būti perkeliama už tai neigiamos pasekmės. *Contra proferentem* taisyklė galėtų būti taikoma nebent ieškovės atžvilgiu, kaip patvirtinanti, jog joks susitarimo dėl tariamos kompensacijos mokėjimo Sutartyje nėra. Vien dėl to, kad Sutarties sudarymo metu atsakovė išsiderėjo ir Sutartyje buvo įtvirtinta teisė ne tik ieškovei, bet ir atsakovei vienašališkai nutraukti Sutartį, teismai nutarė priteisti iš jos dar ir Sutartyje nenustatytą kompensaciją.

24.4. Teismai nepagrįstai ir neteisėtai priteisė kompensaciją su pridėtinės vertės mokesčiu, taip netinkamai aiškindami ir taikydami Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo (toliau – PVMĮ) 3 straipsnio 1 dalies normą, nukrypdami nuo jos aiškinimo kasacinio teismo praktikoje, įteisindami ieškovės nepagrįstą praturtinimą atsakovės sąskaita. Pagal PVMĮ 3 straipsnio 1 dalį pridėtinės vertės mokesčiu gali būti apmokestintas tik prekių ar paslaugų pardavimas. Nagrinėjamo atveju ieškovė atsakovei nepardavė jokių paslaugų ar prekių, todėl kompensacija negali būti skaičiuojama ir priteisiama su PVM. Tai patvirtina Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika bei atsakovės komercinio pasiūlymo nuostatų dėl siūlytos kompensacijos turinys ir pobūdis. Netesybos negali būti apskaičiuojamos pridedant papildomą PVM dydį, nes PVM objektas yra prekių ir paslaugų tiekimas už atlygį, o netesybos yra vienas iš prievolių įvykdymo užtikrinimo būdų bei sutartinės civilinės atsakomybės forma, bet ne atlygis už prekių tiekimą ar paslaugų teikimą; sutartyje nustatyta kompensacija už elektros energijos pirkimo sutarties nutraukimą nesilaikant sutartyje nustatyto termino pranešti apie sutarties nutraukimą negali būti skaičiuojama ir negali būti priteisiama su PVM (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 12 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-100-686/2016](#)). Bylą nagrinėję teismai neatsižvelgė į šią kasacinio teismo praktiką. Be to, komercinio pasiūlymo nuostatų kompensacinis pobūdis patvirtina, kad atsakovė siūlė susitarti dėl kompensacijos mokėjimo tam, kad dėl ieškovės inicijuoto sutarties nutraukimo nė viena šalis negautų naudos, o atsakovei patyrus dėl sutarties nutraukimo turinius praradimus, ieškovė juos kompensuotų.

24.5. Pažymėta ir tai, kad komercinio pasiūlymo nuostatose *expressis verbis* (tiesiogiai) nurodyta, jog komerciniame pasiūlyme kainos pateiktos be PVM, o siūlytos kompensacijos apskaičiavimo pavyzdyje taip pat naudojamos kainos be PVM. Pažymėta ir tai, kad ieškovė apmokėjo naujosios tiekėjos pateiktas PVM sąskaitas faktūras, įskaitant ir PVM į šioje byloje iš atsakovės nereikalavo apmokėti naujosios tiekėjos sąskaitų. Tiek atlikdama byloje ginčijamą įskaitymą, tiek kreipdamasi į teismą ieškovė pati nusprendė papildomai priskaičiuoti PVM ir nurodyti tariamos kompensacijos sumas su PVM, taip dirbtinai ir neteisėtai padidindama tariamos kompensacijos dydį. Vien tai, kad ieškovė apmokėjo naujosios tiekėjos UAB „Elektrum Lietuva“ sąskaitas su PVM, nereiškia, kad tariamos kompensacijos dydis galėtų būti skaičiuojamas su PVM. Be to, ieškovė kaip PVM mokėtoja turi teisę šį mokesį įtraukti į PVM atskaitą, todėl reikalavimas priteisti kompensaciją su PVM yra siekis nepagrįstai praturtėti.

25. Ieškovė atsiliepimu į kasacinį skundą prašo kasacinį skundą atmesti ir Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartį palikti nepakeistą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:

25.1. Atsakovė argumentais dėl šalių susitarimo mokėti kompensaciją kelia fakto, bet ne teisės klausimą ir klaidingai interpretuoja teismų nustatytas aplinkybes dėl ikisutartinių santykių bei sutarties sudarymo metu buvusių aplinkybių. Kasacinio skundo argumentai, kad teismai nevertino šalių susirašinėjimo, yra deklaratyvūs ir niekuo nepagrįsti. Jau konkurso pradžioje ieškovė nurodė, kad nebus peramas fiksuotas elektros energijos kiekis, tai aptarta ir Sutarties nuostatose. Dėl to Sutarties 10.2 punkt pateikiama nuoroda į komercinį pasiūlymą laikantis atsakovės pozicijos, neva komercinis pasiūlyme kalbama tik apie fiksuoto kiekio sutartį, neturi prasmės.

25.2. Argumentai, kad teismai nepagrįstai taikė neigiamas turines pasekmes, kurių taikymo nenustatė nei [CK](#) 6.383, 6.390 straipsnių normos, nei Sutartis, yra deklaratyvūs, prieštarauja byloje esančiai medžiagai ir teismų nustatytoms aplinkybėms. Apeliacinės instancijos teismas pagrįstai pažymėjo, kad kompensavimo sąlyga, atsakovei nutraukus Sutarties vykdymą, buvo aiški, t. y. atsakovė, sudarydama Sutartį, suvokė, kokioms aplinkybėmis ji turės prievolę mokėti kompensaciją ir kokia yra kompensacijos apskaičiavimo tvarka. [CK](#) 6.383 straipsnyje įtvirtinta bendroji energijos pirkimo-pardavimo sutarties samprata, kurios nė viena iš šalių neginčija. [CK](#) 6.390 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas leidimas energijos tiekėjui vienašališkai nutraukti sutartį tik esant esminiam sutarties pažeidimui. Tačiau ši norma yra dispozityvi – ji aiškiai leidžia sutartyje šalims nustatyti kitokią sutarties nutraukimo tvarką (šalys įtvirtino tiek vartotojo, tiek ir tiekėjo teisę nutraukti sutartį).

25.3. Teismai neignoravo ikisutartinių šalių santykių, Sutarties sudarymo aplinkybių ir nepažeidė įrodymų vertinimo taisyklių. Atsakovė neteisi aiškindama, neva, šalims nesusitarus dėl fiksuoto elektros energijos kiekio, komerciniame pasiūlyme nurodytas kompensacijos apskaičiavimo mechanizmas negalėtų būti taikomas. Atsakovė ignoruoja aplinkybę, kad galimybė kompensaciją apskaičiuoti vertinant nepanaudotą energijos kiekį susitarimo dėl fiksuoto energijos kiekio pirkimo atveju komerciniame pasiūlyme yra nurodyta tik kaip pavyzdys, o ne privaloma kompensacijos taisyklė. Be to, tokia pozicija aiškiai prieštarauja ankstesnei pozicijai, kad

kompensuojamas turi būti kainų skirtumas. Pažymima, kad šalys, sudarydamos Sutartį, nukrypo nuo standartinių ieškovės pasiūlytų sutarties sąlygų, suteikdamos teisę atsakovei Sutartį nutraukti prieš terminą ir susitardamos dėl kompensacijos mokėjimo ieškovei. Ieškovės sudarytoje su naująja tiekėja UAB „Elektrum Lietuva“ sutartyje aiškiai įtvirtinta, kad teisę vienašališkai nutraukti sutartį turi tik vartotojas (pirkėjas), todėl nebuvo poreikio sutartimi tartis dėl kompensacijų mokėjimo.

25.4. Atsakovė nepagrįstai teigia, kad komerciniu pasiūlymu siūlyta kompensacija būtų nenaudinga ieškovei, jei ji būtų nusprendusi inicijuoti Sutarties nutraukimą. Atsakovė suabsoliutina komerciniame pasiūlyme pateiktą pavyzdį, ignoruodama likusį komercinio pasiūlymo tekstą. Remiantis komerciniu pasiūlymu, Sutartis gali būti nutraukta abiejų šalių, taikant abipusę kompensaciją. Atsakovė nepagrindžia esminio nenaudingumo ieškovei.

25.5. Teismai pagrįstai atsakovei taikė *contra proferentem* taisyklę. Ieškovės kaip verslininkės statusas aiškinant Sutartį nėra reikšmingas. Būtent elektros energijos tiekėja (atsakovė), kaip elektros energijos rinkos dalyvė, kurios veikla yra reguliuojama teisės aktais, būdama verslininkė ir prisiimdama verslo riziką, yra atsakinga už savo vartotojų (pirkėjų) elektros energijos suvartojimo planavimą ir už šiems vartotojams skirtos elektros energijos įsigijimą didmeninėje rinkoje geriausiomis kainomis. Ieškovė nėra atsakinga už staigų elektros kainos didmeninėje rinkoje padidėjimą, dėl kurio atsakovei tapo ekonomiškai nenaudinga vykdyti Sutartį. Atitinkamai ji turi prisiimti savo sutartinių įsipareigojimų pasekmes – atsakiusi visą Sutarties laikotarpį tiekti energiją Sutartyje nustatyta kaina, privalo kompensuoti šios kainos padidėjimą. *Contra proferentem* principas taikytas pagrįstai, nes nors Sutarties projektą rengė ieškovė, Sutarties 10.2 punkto nuostata pasiūlė būtent atsakovės atstovas. Taigi ši nuostata aiškinama ją pasiūliusios šalies nenaudai.

25.6. Atsakovė iškreipia bylos faktines aplinkybes, lėmusias kompensacijos priteisimą į kompensacijos sumą įskaičiuojant ir PVM, be to, siekia byloje taikyti kasacinio teismo praktiką, kuri šiuo atveju nėra aktuali ir taikytina. Atsakovė nepagrįstai ignoruoja aplinkybę, kad šiuo atveju ieškovė ne savo prašomą priteisti kompensaciją „apmokestino“ PVM, o reikalauja iš atsakovės priteisti kompensaciją, kurios suma atitinka faktinį kainos už elektros energiją, ieškovės sumokėtos naujai tiekėjai, ir kainos, kuri būtų buvusi mokama atsakovei, skirtumą. Atsakovės cituojama kasacinio teismo praktika šioje byloje neturi precedento galios, nes iš esmės skiriasi nurodomos ir nagrinėjamos bylos aplinkybės. Ieškinio reikalavimas yra dėl sutarties įvykdymo natūra, o ne dėl netesybų priteisimo. Šiuo atveju iš atsakovės reikalaujama ne sutartyje iš anksto konkrečiai suma ar prievolės sumos procentine išraiška nustatytų netesybų priteisimo, o savo faktiškai trečiajam asmeniui apmokėtų PVM sąskaitų faktūrų dalies kompensacijos. Todėl kasacinio teismo praktika dėl netesybų neapmokestinimo PVM neturi jokios reikšmės. Taigi teismai kompensaciją su PVM priteisė pagrįstai.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl sutarčių aiškinimo taisyklių taikymo sprendžiant dėl mokėtinos kompensacijos vienašalio sutarties nutraukimo atveju, contra proferentem taisyklės taikymo

26. Sutartis yra dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykius, kai vienas ar keli asmenys įsipareigoja kitam asmeniui ar asmenims atlikti tam tikrus veiksmus (ar susilaikyti nuo kitų veiksmų atlikimo), o šie įgyja reikalavimo teisę ([CK 6.154 straipsnio](#) 1 dalis). Sutarties esmė – šalių susitarimas, pasiektas suderinus jų valią. Sutarčių laisvės principas reiškia, kad civilinių teisinių santykių dalyviai patys sprendžia, sudaryti sutartį ar ne ([CK 6.156 straipsnis](#)). Šis principas reiškia ir šalių laisvę savanoriškai nustatyti sutarties formą ir turinį, išskyrus, kai tai reglamentuoja imperatyviosios teisės normos ar tam tikrų sąlygų reikalauja gera moralė, viešoji tvarka ir kiti teisės principai. Teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią ([CK 6.189 straipsnio](#) 1 dalis).

27. Sutarties šalių valia ir ja prisiimtų įsipareigojimų apimtis nustatytinos pagal sutarčių aiškinimo taisykles, reglamentuotas [CK 6.193–6.195 straipsniuose](#) bei suformuotas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje. Kai kyla šalių ginčas dėl konkrečios sutarties turinio, jos sąlygų, sutartis turi būti aiškinama nustatant tikruosius sutarties dalyvių ketinimus, atsižvelgiant į sutarties sąlygų tarpusavio ryšį, sutarties esmę, tikslą, jos sudarymo aplinkybes, į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir kitas konkrečiu atveju reikšmingas aplinkybes. Sutarties sąlygos turi būti aiškinamos taip, kad aiškinimo rezultatas nereikštų nesąžiningumo vienos iš šalių atžvilgiu. Aiškinant sutartį, būtina vadovautis ir [CK 1.5](#) straipsnyje įtvirtintais bendraisiais teisės principais. Tačiau toks sutarties aiškinimo būdas ne visada leidžia tiksliai įvertinti sutarties turinį ir nustatyti bendrą subjektyvią kontrahentų valią sukurti atitinkamus įsipareigojimus. Sutarties šalių ketinimus lemia kiekvienos iš šalių individualios savybės ir poreikiai, taigi šalių ketinimai gali nesutapti. Be to, kilus sutarties šalių ginčui, teismė gali nepavykti nustatyti tikrųjų šalių ketinimų, ypač jei sandomio šalys laikosi priešingų pozicijų, skirtingai interpretuoja sudarant sutartį buvusią jų valią ar ją iškreipia, nesutaria dėl sutarties tikslų ar turinio. Todėl tais atvejais, kai šalys skirtingai aiškina savo ketinimus pagal sutartį ir kai neįmanoma jų nustatyti taikant subjektyvių (šalių tikrųjų ketinimų) sutarties aiškinimo būdą, prioritetas teiktinas pažodiniam sutarties teksto aiškinimui (lingvistiniam aiškinimui), kaip objektyviausiai atspindinčiam tikrąją šalių valią dėl prisiimtų įsipareigojimų turinio. Subjektyvusis sutarties aiškinimo metodas ir teksto lingvistinis aiškinimas sudaro darnią sutarčių aiškinimo metodų sistemą, kuria remiantis nustatomas šalių valios turinys (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 30 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-130-695/2018](#) 23 punktą; 2019 m. balandžio 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-109-611/2019 30, 31 punktus ir juose nurodytą kasacinio teismo praktiką; 2020 m. balandžio 16 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-100-823/2020](#) 29 punktą ir jame nurodytą kasacinio teismo praktiką).

28. [CK 6.193 straipsnio](#) 5 dalyje nustatyta, kad, aiškinant sutartį, taip pat turi būti atsižvelgiama į šalių derybas dėl sutarties sudarymo, šalių tarpusavio santykių praktiką, šalių elgesį po sutarties sudarymo ir papročius. Kasacinio teismo praktikoje pažymima, kad svarbus ir šalių elgesys po sutarties sudarymo: pats sutarties vykdymas, jos netinkamas vykdymas, šalių reiškiami reikalavimai viena kitai, pretenzijos, pranešimai apie vykdymo trūkumus, įvykdymo priėmimas, atsisakymas priimti įvykdymą ir pan. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šalių elgesys po sutarties sudarymo vis dėlto negali įrodyti tikrosios šalių valios ir net gali būti priešingas tam, ko šalys siekė sudarydamos sutartį, tačiau vis dėlto jis tam tikrais atvejais gali leisti įžvelgti tai, ko šalys siekė sudarydamos sutartį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gruodžio 10 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-365-403/2019](#), 28, 31 punktai).

29. Kasacinio teismo praktikoje pabrėžiama, kad [CK 6.193 straipsnio](#) 4 dalies taisyklė (lot. *contra proferentem*) yra subsidiari sutarčių aiškinimo taisyklė. Ši taisyklė reiškia, kad neaiškios, dviprasniškos sutarties sąlygos aiškinamos jas pasiūliusios ar parengusios šalies nenaudai. Ji taikoma, kai nepasisieka išaiškinti sutarties, vadovaujantis sutarčių aiškinimo taisyklėmis, nustatytomis [CK 6.193 straipsnio](#) 1–3 dalyse (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 20 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-274-706/2016](#), 27 punktą).

30. Sutarties aiškinimas yra fakto klausimas, sprendžiamas pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose, o kasacinis teismas fakto klausimų nenagrinėja ([CPK 353 straipsnio](#) 1 dalis). Teisės klausimas, dėl kurio gali pasisakyti kasacinis teismas, yra tik tai, ar žemesnės instancijos teismai teisingai taikė sutarties aiškinimo taisykles ir principus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 16 d. nutarties civilinėje byloje

31. Kasaciniame skunde teigiama, kad bylą nagrinėję teismai neatsižvelgė į ikisutartinius šalių santykius, netinkamai aiškino ofertą ir akceptą, neatsižvelgė į tai, kad atsakovė turėjo ketinimą susitarti dėl kompensacijos vienašališkai nutraukus sutartį mokėjimo tik nustačius fiksuotą įsigyjamos elektros energijos kainą, byloje nenustatyta šalių valios sutaptis. Be to, šalių valia mokėti vienašališkos sutarties nutraukimo atveju kompensaciją turi būti suderinta, tačiau byloje esantys įrodymai teikia pagrindą spręsti, kad atsakovė tokios valios neišreiškė.
32. Byloje kilo ginčas dėl Elektros energijos pirkimo-pardavimo sutarties 10.2 punkto nuostatų aiškinimo, t. y. ar šia nuostata šalys susitarė, kad vienašališkos sutarties nutraukimo atveju sutartį nutraukusi šalis (tiekėjas) turi mokėti komerciniame siūlyme nustatytą priešpriešinę kompensaciją. Bylą nagrinėję teismai, nustatydami tikruosius šalių ketinimus, jų valią, esminę reikšmę teikė šalių ikisutartiniais santykiams, todėl tyrė ir vertino į bylą pateiktą šalių susirašinėjamą tiek iki sutarties sudarymo, tiek jos sudarymo metu.
33. Bylos duomenimis, ieškovė paskelbė elektros energijos pirkimo iš nepriklausomo elektros energijos tiekėjo 2018 metams konkursą, konkurso sąlygose aiškiai nurodydama, kad nebus perkamas fiksuotas elektros energijos kiekis. Atsakovės pateikiamuose komerciniuose pasiūlymuose (2017 m. lapkričio 2 d., 2017 m. lapkričio 3 d., 2017 m. lapkričio 21 d.) buvo nurodomas fiksuotas metinis energijos kiekis už fiksuotą kainą, tačiau 2017 m. gruodžio 14 d. pasiūlyme, nors atsakovė ir nurodė planuojamą metinį suvartojamą energijos kiekį, tačiau kainos nebesiejo su koku nors suvartojamą energijos kiekiu. Ieškovė šį siūlymą priėmė apie tai informuodama atsakovę elektroniniu paštu. Sutarties projekte (standartinė UAB „Palink“ elektros pirkimo-pardavimo sutartis) taip pat nurodyta, kad pagal sutartį parduotos ir nupirtos elektros energijos kiekiu laikomas faktiškai vartotojo suvartotas iš elektros tinklų elektros energijos kiekis per atitinkamą laikotarpį. Tokios nustatytos aplinkybės leido teismui prieiti prie išvados, jog ieškovė buvo paskelbusi konkursą faktiškai suvartojamam elektros energijos iš atsinaujinančių šaltinių kiekiui pirkti, šalys tarėsi ir susitarė dėl faktiškai suvartoto, o ne fiksuoto elektros energijos kiekio pirkimo. Byloje nenustatyta, kad šalys apskritai derėjosi dėl fiksuoto energijos kiekio, todėl sutarties nuoroda į komercinį pasiūlymą, kuriame kompensacijos mokėjimas būtų siejamas išimtinai su fiksuotu energijos kiekiu, apskritai būtų nelogiška. Dėl to pripažintina, kad atsakovė netinkamai interpretuoja apeliacinės instancijos teismo nustatytas aplinkybes ir nepagrįstai teigia, jog kompensacija komerciniame siūlyme siejama tik fiksuoto energijos kiekio pirkimo atveju, o nesutarus dėl fiksuoto energijos kiekio, komerciniame siūlyme nurodytas kompensacijos apskaičiavimo mechanizmas negalėtų būti taikomas.
34. Atsakovė kasaciniame skunde nepagrįstai nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas nenustatė Sutarties šalių valios dėl susitarimo mokėti kompensaciją sutapties. Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismas išsamiai vertino šalių derybas iki Sutarties pasirašymo, šios Sutarties sudarymo aplinkybes: ieškovės pateiktos standartinės Sutarties nuostatose galimybė nutraukti sutartį prieš terminą buvo nustatyta tik pirkėjui; nors atsakovės pateikiami komercinių siūlymų variantai, sutarties projekto nuostatų korekcijos galėtų patvirtinti jos siekį susitarti dėl konkretaus elektros energijos pirkimo, tačiau, kaip minėta nutarties 33 punkte, ieškovė buvo paskelbusi konkursą dėl faktiškai suvartojamo elektros energijos kiekio pirkimo ir derybos dėl fiksuoto energijos kiekio nebuvo vykdomos; Sutarties projekto, atsakovės siūsto 2017 m. gruodžio 18 d. 8.05 val. elektroniniu laišku, 10.2 punkto ii dalies nuostatose buvo siūloma nustatyti ne tik abiejų sutarties šalių teisę ne vėliau kaip prieš 30 d. nutraukti sutartį, bet kartu ir galimybę sutarties nutraukimo iniciatoriui atpirkti 7 MW elektros energijos lygiu grafiku iki nustatytojo sutarties pabaigos termino po 36,5 Eur/MWh; ieškovei nepritarus tokiam Sutarties pakeitimui, 2017 m. gruodžio 18 d. 14.03 val. atsakovė nusiuntė ieškovei kitą Sutarties projekto variantą, kurio 10.2 punkto ii dalyje nurodyta, kad „sutartis gali būti nutraukta vienašališkai vartotojo/tiekėjo rašytiniu pranešimu, pateiktu kitai šaliai ne vėliau kaip prieš 30 dienų iki numatomo sutarties nutraukimo, kaip numatyta komerciniame pasiūlyme“. Šalių pasirašytos Sutarties 10.2 punkto ii dalyje susitarta, kad „sutartis gali būti nutraukta vienašališkai vartotojo/tiekėjo rašytiniu pranešimu, pateiktu kitai šaliai ne vėliau kaip prieš 60 dienų iki numatomo sutarties nutraukimo, kaip numatyta komerciniame pasiūlyme“. Taigi, nepriklausomai nuo vykusių iki Sutarties pasirašymo šalių derybų, Sutarties pasirašymo metu pateiktų atsakovės siūlymų, laikytina, kad sutartis buvo pasirašyta tokiomis sąlygomis, kurios tenkino abi sutarties šalis. Pažymėtina, kad Sutarties 10.2 punkto ii dalies nuostata buvo suformuluota atsižvelgus į paskutinį atsakovės siūlymą. Dėl to pripažintina, kad apeliacinės instancijos teismas nustatė ir vertino abiejų sutarties šalių valią susitarti dėl priešpriešinės kompensacijos mokėjimo vienašališkai nutraukiant sutartį.
35. Atsakovė kasaciniame skunde kelia klausimą dėl *contra proferentem* taisyklės netinkamo taikymo, teigdama, jog ši taisyklė nepagrįstai taikyta būtent atsakovės, o ne ieškovės atžvilgiu. Ieškovė yra didelę patirtį turinti verslininkė, organizuodama pirkimą ir sudarydama sutartį ji pasitelkė teisininkus, taigi ši taisyklė galėtų būti taikoma būtent ieškovės, kuri parengė sutartį ir pasiūlė jos sąlygas, atžvilgiu. Teisėjų kolegija šį kasacinio skundo argumentą atmeta kaip nepagrįstą.
36. Ieškovei pareiškus ieškinį byloje, atsakovė laikėsi pozicijos, kad 10.2 punkto ii dalyje šalys nenumatė jokių nuostatų dėl kompensacijos mokėjimo, tokių nėra nurodyta ir atsakovės teiktame komerciniame pasiūlyme. Sutarties 10.2 punkto ii dalies formuluoje nėra tiesiogiai nustatytas kompensacijos mokėjimas vienašališkos sutarties nutraukimo atveju, tačiau šiame punkte įrašyta išlyga „kaip numatyta komerciniame pasiūlyme“. 2017 m. gruodžio 14 d. komerciniame pasiūlyme, be kita ko, nurodyta, kad „Fix sutartis“ gali būti nutraukta atlikus priešpriešinę kompensaciją, pateikiamas tokios kompensacijos apskaičiavimo pavyzdys, kaip ji būtų skaičiuojama fiksuoto energijos kiekio atveju. Bylos duomenimis nustatyta, kad būtent atsakovė inicijavo sutarties 10.2 punkto ii dalies nuostatų, įtvirtinančių tam tikras pasekmes sutarties nutraukimo atveju, pakeitimą, todėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai visus sutarties 10.2 punkto ii dalies ir komercinio pasiūlymo sąlygas neaiškusius vertino šias sąlygas pasiūliusios šalies (atsakovės) nenaudai (CK 6.193 straipsnio 4 dalis). Teisėjų kolegija nekonstatuoja šiuo atveju *contra proferentem* taisyklės taikymo pažeidimo.
37. Šiuo atveju svarbu ir tai, kad teismai, aiškindami sutarties 10.2 punkto ii dalies nuostatą dėl kompensacijos priteisimo vienašališkos sutarties nutraukimo atveju, vertino ir šalių elgesį sutarties vykdymo metu. Teismai svarbia aplinkybe pripažino tai, kad atsakovė, prieš nutraukdama sutartį, pati siūlė ieškovei sumokėti kompensaciją laikinai sustabdžius šalių sutarties vykdymą (skirtumą tarp sutartyje nustatytos kainos ir tuo metu AB „Energijos skirstymo operatorius“ elektros energijos garantinio tiekimo kainos), iš esmės analogišką susitarimui mokėti kompensaciją šalių pasirašytoje sutartyje (skirtumą tarp sutartyje nustatytos tiekėjos kainos ir naujosios tiekėjos taikomos elektros energijos kainos). Teismai nustatė, kad būtent pati atsakovė elektroniniame laiške ieškovei nurodė, jog jos siūlomas kompensacijos skaičiavimo principas iš esmės atitinka komerciniame pasiūlyme išdėstytas sąlygas.
38. Kartu teisėjų kolegija pažymi ir tai, kad pirmosios instancijos teismas, tenkindamas ieškinio reikalavimus visa apimtimi, įpareigojo atsakovę įvykdyti sutartinę prievolę natūra (sumokėti kompensaciją). Šalių sudarytos Sutarties vykdymas natūra reikštų vienos šalies (atsakovės) pareigą pateikti elektros energiją ir kitos šalies (ieškovės) pareigą nupirkti patiektą elektros energiją ir už ją sumokėti. Šalių sudarytos sutarties 10.2 punkto ii dalyje šalys susitarė ne dėl sutarties vykdymo natūra, o dėl bet kurios sutarties šalies galimybės vienašališkai nutraukti sutartį prieš terminą. Pagal laisva šalių valia pasiektą susitarimą, toks sutarties nutraukimo būdas nelaikomas sutarties pažeidimu. Tačiau šalys, Sutarties 10.2 punkto ii dalyje susitarė dėl tokios galimybės prieš terminą vienašališkai nutraukti terminuotą sutartį, kartu susitarė dėl praradimų kompensavimo. Kompensacijos mokėjimas nesiejamas su neteisėtais sutartį vienašališkai nutraukusios sutarties šalies veiksmais. Taigi Sutarties 10.2 punkto ii dalies nuostatomis įtvirtinta šalies teisė vienašališkai nutraukti sutartį prieš terminą ir nevykdyti jos natūra (neparduoti elektros energijos ir jos nepirkti), tačiau susitarta, kad dėl sutarties nutraukimo patyrusiai praradimus šaliai kita šalis sumoka kompensaciją.
39. Remdamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija kaip nepagrįstus atmets atsakovės kasacinio skundo argumentus, kad teismai, sprenddami dėl kompensacijos priteisimo, netinkamai taikė CK 6.193 straipsnį, nukrypo nuo teismų praktikoje suformuluotų sutarčių aiškinimo ir taikymo taisyklių, neatsižvelgė į ofertos ir akcepto koncepciją, nenustatė šalių valios mokėti kompensaciją suderinamumo. Teismų išvados dėl susitarimo mokėti kompensaciją padarytos nepažeidžiant įrodymų vertinimą reglamentuojančių proceso teisės normų.

40. Kasaciniame skunde teigiama, kad teismai netinkamai aiškino ir taikė Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 3 dalies 1 punktą, nukrypo nuo teismų praktikos ir paneigė civilinėje teisėje galiojantį kompensacinį principą. Ieškovė kaip PVM mokėtoja turi teisę šį mokestį įtraukti į PVM atskaitą, todėl reikalavimas priteisti kompensaciją su PVM yra siekis nepagrįstai praturtėti. Teismai, priteisdami kompensaciją su ieškovės savarankiškai apskaičiuotu PVM, iš esmės leido ieškovei praturtėti atsakovės sąskaita. Atsakovė nurodo ir tai, kad komercinio pasiūlymo nuostatos patvirtina, jog jame nurodomos kainos be PVM. Atlikdama įskaitymą ieškovė pati papildomai priskaičiavo PVM, neteisėtai padidindama kompensacijos dydį, todėl jos reikalauta kompensacija negali būti priteisiama su PVM.
41. Nagrinėjamoje byloje ginčas kilo ne tik dėl Sutarties nuostatų aiškinimo, bet ir dėl joje nustatytos kompensacijos vienašališkai nutraukus sutartį joje aptartu būdu dydžio. Pagal Pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 58 straipsnio 1 dalies 1 punktą PVM mokėtojas turi teisę įtraukti į PVM atskaitą pirkimo už įsigytas prekes ir (arba) paslaugas PVM, jeigu šios prekės ir (arba) paslaugos skirtos PVM apmokestinamam prekių tiekimui ir (arba) paslaugų teikimui. Dėl to tais atvejais, kaitoks PVM mokėtojas mokestį susigražina jį įtraukdamas į PVM atskaitą, susigražintas mokestis neturėtų būti laikomas turtiniu praradimu ir priteisiamas iš sutartį nutraukusios šalies, nes priešingu atveju tai galėtų reikšti nepagrįstą praturtėjimą kitos šalies sąskaita. Taigi tokių aplinkybių nustatymas yra esminis sprendžiant šalių ginčą dėl kompensacijos dydžio pagrįstumo. Tai yra fakto klausimas, kuris nėra nustatytas ir įvertintas apeliacinės instancijos teisme, nors atsakovė apeliaciniame skunde kėlė klausimą dėl PVM įskaitymo į ieškovei mokėtiną kompensaciją pagrįstumo, nurodydama argumentus dėl įstatyme nustatytos PVM mokėtojų teisės įtraukti šį mokestį į PVM atskaitą susigražinti PVM iš valstybės biudžeto. Pažymėtina ir tai, kad tokius argumentus dėl kompensacijos skaičiavimo su PVM pagrįstumo atsakovė nurodė ir pirmosios instancijos teisme atsiliepime į ieškinį, tačiau byloje nebuvo teikiami įrodymai šioms atsakovės argumentams paneigti. Būtent ieškovei šiuo atveju tenka pareiga įrodyti savo reikalavimo pagrįstumą, skaičiuojant jį su PVM.
42. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribos yra apibrėžtos [CPK 353](#) straipsnyje, kurio 1 dalyje nustatyta, kad kasacinis teismas patikrina byloje priimtų teismų procesinius sprendimus teisės taikymo aspektu, o kasacijos funkciją vykdo neperžengdamas kasacinio skundo ribų. Kadangi apeliacinės instancijos teismas netyrė ir nevertino aplinkybių, ar ieškovė yra pasinaudojusi PVM įstatymo 58 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta teise įtraukti pridėtinės vertės mokestį į PVM atskaitą pagal naujojo tiekėjo išrašytas sąskaitas faktūras tai konstatuotina, kad ieškinio reikalavimas tenkintas tinkamai nenustačius ir neištyrus visų reikšmingų teisingam bylos išnagrinėjimui aplinkybių, neatlikus teisinio jų vertinimo. Aplinkybių dėl PVM įtraukimo į PVM atskaitą nustatymas yra fakto klausimas, o kasacinis teismas netiria faktų ir yra saistomas pirmosios ir apeliacinės instancijos teisme nustatytų aplinkybių. Vadinasi, nėra reikiamų procesinių sąlygų kasacine tvarka pasisakyti dėl kompensacijos skaičiavimo pagrįstumo. Tai sudaro pagrindą naikinti apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, kuria palikta nepakeista pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis tenkinti ieškinį, ir perduoti šią bylos dalį iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui ([CPK 359 straipsnio](#) 1 dalies 5 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų

43. Kasaciniam teismui nusprendus, kad byla perduotina iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka, šalių bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spręsti apeliacinės instancijos teismui ([CPK 93 straipsnis](#)).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. liepos 9 d. nutarties dalį, kuria palikta galioti Vilniaus apygardos teismo 2019 m. rugsėjo 16 d. sprendimo dalis tenkinti ieškinį, taip pat dalį dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo panaikinti ir perduoti šias bylos dalis apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo.

Kitą Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. liepos 9 d. nutarties dalį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Andžej Maciejewski

Gediminas Sagatys

Algirdas Taminskas